

VISSZAEMLEKÉZÉS

AZ 1950-1990 KÖZÖTTI ÉVEK SZÉKESFEHÉRVÁRI TERVEZŐIRE

Szakmánkban, az építőiparban dolgozóknak, legalább is a székesfehérváriaknak illik tudni, hogy nagy építészünk Ybl Miklós 1814. április 6.-án városunkban született.

Ezért a 2014-es év Ybl Miklós születésének bicentenáriumi éve, mely kormánydöntés értelmében egyúttal a Magyar Építészet Éve is. Az egész országban számos rendezvényt tartanak a megemlékezésre, a szülőváros is szinte az év végéig tartó méltó, változatos programsorozattal készül.

(Javasoljuk figyelemmel kísérni a helyi médiákat, ahol az éves és aktuális programok megjelennek)

2014. február 14-én Ybl Miklóstra, neves fehérvári építésze emlékeztén az ARÉV Baráti Kör szervezésében nagyon jó hangulatú, színes képekkel illusztrált - esetenként néhány jelenlévő személyét is érintő - visszaemlékező előadást tartott Csutiné Schleer Erzsébet székesfehérvári építész a Gazdaság Házában.

Elsőként a városunk kulturális életét meghatározó Vörösmarty Színház építésének és félévszázaddal ezelőtti újjáépítésének, felújításának eseményeit idézte fel.

Székesfehérváron már a XIX. század közepén a vármegye akkori vezetése és a kultúráért áldozni is hajlandó, színház kedvelő közönségnek köszönhetően, élénk kulturális tevékenység zajlott városunkban. Az 1860-ban megalakult Színészpártoló Társaság kezdeményezésére 1872-ben lerakták az önálló kőszínház alapkövét. Tervezője az ismert színházépítő Koch Henrik és Skalniczky Antal építészpáros volt, és építője a fehérvári építőmester, Hübner Nándor. A színi előadásoknak korábban helyt adó Kossuth utcai Győri-ház (Pelikán-fogadó) „*theátrum szalája*” 1873-ban leomlott. Ez felgyorsította az új színház építési munkáit és közel egy év múlva, 1874. augusztus 22-én Katona József: Bánk bán c. művének bemutatásával felavatták ezt a gyorsan megszeretett épületet.

A második világháború Székesfehérvárt sújtó csapásai alól a színház épülete sem menekült meg, 1944-ben teljesen kiégett, majd évekig romokban hevert. Majd Székesfehérvár lakosságának összefogásával megkezdődött az újjáépítés. 1962. november 7-én Vörösmarty: Csongor és Tünde díszelőadásával átadták az életre keltett épületet.

Ennek előzménye volt, hogy az ötvenes évek végén már évek óta foglalkozott a Fejér Megyei Tervező Iroda két építésze az újjáépítés terveivel: Molnár Tibor (1904-1990) és Klemens Antal (1900-1964). A tervezésre kezdetben Klemens Antal kapott megbízást, ő egy modern, fantáziadús, világszínvonalú, új színházépület vázlattervét készítette el. Ám végül a központi döntés a meglévő színház romjaiból történő teljes felújításáról született. Ekkor már Spránitz Tibor (1925-1975) építész belépésével és irányító munkájával vált teljessé az alkotói kör. Ő hamarosan a tervező iroda igazgatója is lett.

A statikai terveket Takács Lehel, Becsei Lajos, Muray Endre, Antal Andor, a gépészeti terveket Mátyás Sándor készítették. Színházi szaktervek készítésében fővárosi irodák is közreműködtek.

Méltatlan lenne, ha a kiemelkedő színvonalú belső építészeti terveket készítő, még ma is élő Hornicsek Lászlót (KÖZTI), nem említenénk meg, aki ezért a munkájáért Ybl-díjat kapott.

A felújítási munkákat a FÁÉV végezte, Haár Miklós, Kraftsik Antal, és később Szendrői Péter (ma elnökségi tagunk) helyszíni irányításával.

Majd félévszázaddal az újjáépítés után, 2005-ben ismét szükségessé vált egy újabb teljes körű felújítás, korszerűsítés, melynek építésztervezője Szőkedencsi Géza és Pintér Tamás volt.

Visszatérve Spránitz Tiborra, ő építészként és a Tervező Iroda igazgatójaként egyaránt a következetesség, a fegyelmezettség mintaképe volt. Fontosabb tervezési munkái: az akkori Megyei Tanács Piac téri irodaháza, ez lett a Tervező Iroda székhelye, a sóstói (ma VIDEOTON) stadion lelátója, fogadó épülete (Molnár Tiborral, Antal Andorral közösen) és egy meg nem valósult négyszintes irodaház az ARÉV szálló szomszédságában.

Súlyos betegségben, 49 évesen 1975-ben hunyt el.

Utódja a Tervező iroda igazgatói posztján Pordán H. Ferenc (1933-2001) lett, aki 1957 augusztusában a FÁÉV tervező csoportjánál kezdte építészeti tevékenységét.

Letisztult, racionális, higgadt építészeti stílusát időállónak tekinthetjük.

Első nagyobb, önálló terve alapján valósult meg a Béke téri általános iskola bővítése. Ma is modernnek ható, karakteres épület, a mai Várkörúton megépült Brunswick Teréz óvoda. (Felújítási munkájánál méltó odafigyelést érdemelne!)

Tervei alapján készült el a Távirda utcai rendelőintézet bővítése, az UNIVÁZ szerkezetű RÉV szálló, a Liget sori alagút zsalus Garzonház.

Kiemelkedő jelentőségű, ma is időszerű, üdítő megjelenésű a paneles környezetben, az Építőipari Nívódíjjal is kitüntetett Technika háza - ma Civil központ- a Rákóczi úton, Ma is ez a város legelegánsabb középülete. (Méltó tervező társai voltak itt Valkó Péter, Szigeti Gyula, Pongráczné Eördégh Edit, Németh Tibor és Becsei Lajos.)

A Budapest Bank székháza a virágóra szomszédságában, mint intézményi épület, a Karsai Művek gyártócsarnoka az Alba Ipari Zónában, mint ipari létesítmény mellett több egyházi, felekezeti épületet és családi házakat is tervezett. „*A sok kisebb-nagyobb lakóház, üdülő tervezése a vezető munka mellett nem annyira a haszonszerzés, hanem inkább az emberi kapcsolatok és sok esetben a szellemi felüdülés szempontjából vált fontossá számomra*”, vallotta. Ebből a kis épület csokorból kiemelkedő - az ugyancsak méltán Építőipari Nívódíjas - lakóház a Gugásvölgyi utcában.

Tartalmas, szakmai és emberi nagysága átlag feletti volt. 2001. március 12-én végleg letette rajzeszközeit, eltávozott közülünk.

A korszak másik jeles alkotója Schulz István (1934-2010), a szakmáját, városát megszállottan szerető, utánozhatatlan „schulzpistás” stílusban, mindkét kézzel is rajzolni tudó építész. Az 1958-ban Dunaújvárosban megkezdett áldásos építész munkásságát 1959 júliusától a Fejér Megyei Tervező Irodában folytatta.

Első kiemelkedő terve a Balatoni úti Vörösmarty Mihály Ipari Szakképző iskola volt. Már a pályája első részében megnyilvánult a műemléki épületek iránti vonzalma. Ebben az időszakban készítette el a Budenz-ház felújítás terveit. Nem volt idegen tőle a korszaknak megfelelő új építési módok alkalmazása sem. Erre példa az Esze Tamás utcában megépített 100 lakásos lakóépület (ún. LOTTÓ-ház), vagy a Nemes Nagy Ágnes Kollégium, sportcsarnoka és egyéb épületrészei. (Társtervező: Szigeti Gyula)

Szinte kitörést jelentett 1972-ben, az akkortájt megépített épületek közül a város egyik legszebb építészeti környezetében, a Vidámparki tónál megvalósult Ifjúság Háza, mely a később megépített Tóparti Gimnázium és Művészeti Szakközépiskolával (tervező: Kelemen Gábor) együtt Építőipari Nívódíj elismerésben részesült.

Schulz István a belvárosi tömb rehabilitáció fő szószólója volt. Ékes példája ennek a Kossuth utcai tömb belső feltárása, megnyitása, az itteni védett épületek felújítási terveinek elkészítése. Ebbe a nagy volumenű, szerteágazó munkába fiatal építészeket is bevont (Szigeti Gyula, Valkó Péter, Virág László). Nevéhez fűződik a Kossuth utca 15. sz. ház felújítása is és a Géza Nagyfejedelem tér 4-6. sz. új lakóházak tervezése a műemléki környezetbe.

Kovács Jenő órasmester alapötletét megvalósítva, megtervezte a Kossuth utcai tömbbelsőbe a harangjátékot (Korompai Péter keramikussal, Ecsedi Mária grafikuspályával közösen), mely azóta városunk egyik idegenforgalmi látványosságává vált. 2009-ben Városi Építőipari Nívódíjat kapott.

A Fejér Megyei Tervező Iroda elkészítette a belváros „Műemléki Rehabilitációs Részletes Rendezési tervének elkészítését, melyet 1980-ban indítottak el. Ehhez készítette el Schulz István és második felesége Gipik Galina a teljes belvárosra kiterjedően a színezési tervet.

A móri Lamberg-kastély, a fehérvárcsurgói Károlyi-kastély felújítása, a fehérvári Szentlélek Katonatanmető sírkertjének kialakítása, mind az ő tervei alapján történt.

Az egykori fehérvári szőlőhegyen 1733-34-ben egy török eredetű őrtorony helyén felállított, majd a II. világháborúban megsemmisült kápolna és remeteház romjaira épült fel - régészeti feltárást követően - Schulz István tervei alapján a Donát-kápolna, mely ma már az Öreghegy szakrális ékessége, és melynek altemploma 2010 óta építésztervezőjének hamvait is őrzi.

A kápolna 2008-ban Székesfehérvári Építőipari Nívódíjat kapott.

Az előadó, a még ma is alkotók táborából, az előadáson is jelen lévő Zalka István építész-mérnök munkáiból emelt ki néhány jelentősebbet. Legfontosabb tervezési munkái: a seregélyesi Kultúrház, a seregélyesi Szakképző iskola és kollégium, a székesfehérvári Várkörút-i egykori Megyei Földhivatal, a Tóvárosban látható bölcsöde és óvoda, a hajdani IKV irodaháza és a Budai út egyik karakteres családi háza. Többségüknél az építészeti elemek kiegészülnek színes kerámia anyagú, képzőművészeti alkotással.

Figyelemfelkeltő volt az a megállapítás, hogy Zalka István épületei mértéktartó, letisztult megjelenésűkkel, általános racionalitásukkal, korfüggetlenek, örökérvényűek.

Később már az ARÉV építészeként dolgozott, és összetett tervezési munka eredményeként valósult meg Budapesten a Kecskeméti utcában, a vállalat részére egy romos állapotú irodaház magas színvonalú újjáépítése.

Igen komoly kihívást jelentett és szívós kutató, feltáró munkát igényelt a II. világháborúban teljesen használhatatlanná vált és évek alatt tovább romlott Rumbach Sebestyén utcai zsinagóga helyreállításának tervezése. Abban az időben, az ARÉV tulajdonában lévő felekezeti épület felújítása csaknem teljesen elkészült. Egy szükségszerűen végrehajtott üzleti tranzakció révén később visszakerült a Magyarországi Izraelita Hitközséghez.

Nem lenne teljes a visszatekintés, ha a ma is alkotó építészek táborából nem említenénk meg rendezvényünk előadóját Csutiné Schleer Erzsébetet. Tervei alapján számos sikeres épület valósult meg, köztük az 1989-ben Europa Nostra fődíjjal jutalmazott Rác utcai népi építészeti együttes 10 felújított parasztháza, a Székesfehérvári Építőipari Nívódíjat kapott Evangélikus Közösségi Ház, a Mátyás király körúti Szent Gellért Tanulmányi Ház, a Viktória Rehabilitációs Központ és a rózsáskerti Csitáry-kút védőépülete.

Tervezési munkái mellett zászlójjára tűzte a székesfehérvári épített örökség védelmét. Oszlopos, hatékony tagja a Fejér Megyei Építészek Kamarájának és évtizedek óta a fehérvári Városszépítő és Védő Egyesület alelnöke. Több publikációja jelent meg szakmai,

építőművészeti kiadványokban és számos szakmai program – köztük az idei Ybl Miklós bicentenáriumi év - társ szervezője.

Mostanában érkezett rövid friss hír: „Schmidl Ferenc Építészeti Díj” néven az idén, új kitüntetést alapított Székesfehérvár közgyűlése”.

Ki is volt Schmidl Ferenc?

Idézve a mai előadónk egy publikációjából: „*Schmidl Ferenc (1902-1977) ez idáig Fejér megye egyetlen Ybl- díjasa, Székesfehérvár kiemelkedően fejlődő időszakának, az 1930-as 40-es éveknek meghatározó építész egyénisége volt. ... Építézmérnöki diplomáját a budapesti József nádor Műegyetemen szerezte 1927-ben. Már 1926-tól Székesfehérvár városi mérnökként dolgozott, 1932-től a város mérnöki Hivatalának vezetője, műszaki tanácsos lett. Ő volt ekkor az ország legfiatalabb hivatalvezetője.*”

Több tér kialakítása fűződik nevéhez, mint az Országzászló tér, a III. Béla király tér és az Ince pápa (ma Bartók Béla) tér rendezési terve. Főbb munkái: a Korcsolyázó Egylet háza (későbbi sporthivatal az Ady Endre utcában, melyet az óta elbontottak), saját családi háza a Várkörút 7. szám alatt - homlokzatán Ohmann Béla Szent József kőszobrával -, vagy az Országzászló téri múzeum épület és kőtár bővítés tervei Molnár Tiborral közösen. Fő művének tekinthető az egykori Horthy Miklós Kultúrház, azaz a mai Csók Képtár és Vörösmarty Könyvtár épülete, amely 2000 óta műemléki védelmet élvez.

Az 1940-ben felépített Vitézi Székház munkájáért, a Magyar Érdemrend lovagkeresztjét kapta. Ebben az évben állította össze Székesfehérvár városfejlesztési tervét.

A háború után Budapestre költözött, a LAKÓTERV, majd a BUVÁTI tervező munkatársa, 1962-től Pest- Komárom- Nógrád megye főépítésze lett.

1977-ben kapta meg az Ybl Miklós –Díj I. fokozatát.

Végül tisztelettel és kegyelettel emlékezünk a már köztünk nem lévő tervezőkről, és a mai alkotóknak jó egészséget, sikereket kívánunk az ARÉV Baráti Kör nevében.

Kámán Béla